

Editorial

Editorial	3
-----------------	---

Stati

Pavel Navrátil: Epistemické diskursy „vysvětlení“ a „porozumění“ v modelech posouzení životní situace	5
--	---

Roman Baláž: Komplexní posouzení: Spojení studia sociálních deviací se sociální prací	26
--	----

Radka Janebová: Posedlost sociální práce managementem rizik a rezignace na potřeby	39
---	----

Eva Mydlíková: Diagnostikovanie versus posudzovanie v sociálnej práci	57
--	----

Jitka Navrátilová: Využití capability přístupu při posouzení dětského well-beingu	65
--	----

Kateřina Glumbíková, Soňa Vávrová, Dana Nedělníková: Optiky posuzování v agendě sociálně-právní ochrany dětí	78
---	----

Lucia Tóthová, Tatiana Žiaková, Eva Žiaková: Životná situácia rodiny s onkologicky chorým členom	89
---	----

Michaela Vaško: Role sociálních pracovníků z hlediska přístupů rodičů k léčbě enurézy dětí	105
---	-----

Zdeňka Adamčíková, Jana Bernoldová, Iva Strnadová: Formální podpora rodičů s mentálním postižením pohledem sociálních pracovníků	123
---	-----

Recenze

D. Šlosár, V. Lichner, M. Halachová, T. Žiaková, Z. Šoltéssová, J. Šimko: Teórie sociálnej práce a vybrané klientske skupiny. (Františka Petriková)	143
--	-----

Online prakticko-publicistická část časopisu	146
---	------------

Naše poslání a cíle	147
----------------------------------	------------

Zaměření příštího čísla	148
--------------------------------------	------------

Editorial

Editorial	3
-----------------	---

Articles

Pavel Navratil: Epistemic Discourses of “explanation” and “understanding” in Assessment Models	5
---	---

Roman Balaz: A Comprehensive Assessment: A Link between the Social Deviance Study and Social Work	26
--	----

Radka Janebova: The Obsession of Social Work with Risk Management and Resignation to Needs	39
---	----

Eva Mydlikova: Diagnosis vs. Assessment in Social Work	57
---	----

Jitka Navratilova: Using Capability Approach in Child Well-being Assessment	65
--	----

Katerina Glumbikova, Sona Vavrova, Dana Nedelnikova: Assessment Perspectives in the Social and Legal Protection of Children	78
--	----

Lucia Tothova, Tatiana Ziakova, Eva Ziakova: Life Situation of a Family with an Oncologically-afflicted Member	89
---	----

Michaela Vasko: The Role of Social Workers in Regards to Parents’ Attitudes to the Treatment of Child Enuresis	105
---	-----

Zdenka Adamcikova, Jana Bernoldova, Iva Strnadova: Formal Support of Parents with Intellectual/Mental Disabilities as Perceived by Social Workers	123
--	-----

Book Reviews

Book Reviews	143
--------------------	-----

Online Practical-Journalistic Part of the Journal	146
--	------------

Our Mission	147
--------------------------	------------

Next Issue Focus	148
-------------------------------	------------

Epistemické diskursy „vysvětlení“ a „porozumění“ v modelech posouzení životní situace

*Epistemic Discourses of “explanation” and “understanding”
in Assessment Models*

Pavel Navrátil

Doc. PhDr. Pavel Navrátil, Ph.D.,¹ je docentem sociální práce na Katedře sociální politiky a sociální práce Fakulty sociálních studií MU v Brně. Věnuje se zkoumání tvorby a využití poznatků v sociální práci, profesionalizaci sociální práce.

Abstrakt

CÍL: V této studii si kladu za cíl analyzovat hlavní modely posouzení životní situace, které byly formulovány od počátku 20. století, z hlediska dvou klíčových epistemických diskursů „vysvětlení“ a „porozumění“. **TEORETICKÁ VÝCHODISKA:** Otázku povahy sociální práce spojuji s diskusí o oborové epistemologii (Lorenz, 2016). K této diskusi se připojuji prostřednictvím dvou epistemických konceptů „vysvětlení“ a „porozumění“, které využívám pro diskusi o způsobech posouzení životní situace (Lorente-Molina, Luxardo, 2018). **METODY:** Práci předkládám jako teoretickou analýzu. **VÝSLEDKY:** Analyzoval jsem šest modelů posouzení: model diagnostický, model posouzení rizika, model rozhodování, model kritický, byrokratický model a participativní model. V modelu diagnostickém, v modelu posouzení rizik a v modelu rozhodování jsou vyzdvížena objektivizující stanoviska *vysvětlení*, v participativním modelu je akcentováno *rozumějící* stanovisko konstruktivistické, zatímco kritický model stojí někde mezi oběma krajnostmi a v některých aspektech se více blíží k vysvětlující perspektivě, zatímco jinde zaujímá interpretativní hledisko. Specifickým případem je pak model byrokratického posouzení, který sice inklinuje k objektivizační logice diskursu vysvětlení, ale není jeho důslednou aplikací. **IMPLIKACE:** Svoji studii chci přispět k debatě o předpokladech výstavby poznatků v sociální práci jako specifické akademické disciplíně a praktické profesi, jak ji chápe současná definice sociální práce IFSW (2014).

Klíčová slova

epistemologie, sociální práce, modely posouzení, profese, komplexita

Abstract

OBJECTIVES: This study aims to analyse significant assessment models regarding two epistemic discourses of “explanation” and “understanding”. **THEORETICAL BASE:** The question of the nature of social work is related to the discussion on professional epistemology (Lorenz, 2016). This study is joining the debate by utilising epistemic concepts in clarifying the differences among selected assessment models (Lorente-Molina, Luxardo, 2018). **METHODS:** This text

¹ Kontakt: Doc. PhDr. Pavel Navrátil, Ph.D., Katedra sociální politiky a sociální práce, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Joštova 10, 602 00 Brno; 17824@mail.muni.cz

is a theoretical analysis. **OUTCOMES:** The study deals with six models of assessment: the diagnostic model, risk assessment model, decision model, critical model, bureaucratic model and participative model. In the diagnostic, risk assessment and decision models, the objectivist positions are highlighted. The participative model is accented by a constructivist standpoint, whereas the critical model stands somewhere between the two extremes, although in some aspects is closer to the explanatory perspective; elsewhere it occupies the interpretative position. The bureaucratic model is a specific case, which tends to explain the objectivist logic of discourse, although it is not consistently applied. **SOCIAL WORK IMPLICATIONS:** This is contributing to the discussion on the construction of social work knowledge as a specific academic discipline and practical profession, as understood by the current definition of social work as per IFSW (2014).

Keywords

epistemology, social work, assessment models, profession, complexity

ÚVOD

Holland (2004) konstatovala, že sociální pracovníci v posouzení životní situace vychází spíše ze svých hodnot a osobních předpokladů než z faktického zkoumání sociální reality klientů. K podobným závěrům ovšem dospívají i výzkumné studie v ČR a na Slovensku (např. Bjelončíková, 2017; Gřundělová, 2018; Janebová, 2018; Skyba, 2017), které upozorňují na důsledky, které z nerefektovaného uplatňování mentálních schémat mohou plynout. Nepovažují přitom za *a priori* problematické, že do sociální práce vstupují osobní hodnoty a přesvědčení, jakkoliv je potřeba je reflektovat a podrobovat systematickému zkoumání (Hubíková, Havlíková, 2017). *Perspektivismus* je konečnou významně a akceptované epistemické hledisko filosofie sociálních věd. Opravdu vážné ale je, že praktickou sociální práci s klientem neovlivňuje sociální situace, v níž se klient nachází. To neukazuje na perspektivismus sociálních pracovníků, ale jejich *faktickou poznávací slepotu*. Chceme-li ovšem sociálním pracovníkům vrátit zrak, je nezbytné, abychom se k tématu poznávání v sociální práci vrátili a věnovali se mu s náležitou péčí.

Posouzení životní situace klienta je základní profesní způsobilost sociálního pracovníka (Dyke, 2016), přičemž na způsobu jeho provádění závisí kvalita celého výkonu sociální práce. Sociální práce je však pestrou profesí, která vstupuje do komplexní tematiky sociálního života z různých úhlů a stran. V důsledku toho sociální pracovníci provádějí posouzení v řadě odlišných *kontextů* (Ewijk, 2018) a také z *různých důvodů* (Coulshed, Orme, 2006). Kontexty výkonu sociální práce jsou přinejmenším určeny sítí společenských institucí a organizací, v jejichž rámci k výkonu sociální práce dochází, také povahou cílové skupiny, specifickou znalostní a dovednostní výbavou sociálních pracovníků, která je na konkrétních pracovních pozicích potřebná (Baláz, 2012; Svein, Katya Nogales, 2017). Posouzení se v sociální práci vykonává nejenom v různých kontextech, nýbrž také z různých důvodů. Například v situaci, kdy klient poprvé vstupuje do kontaktu s organizací sociálních služeb a má být rozhodnuto, zda a jaké služby mu mají být nabídnuty, jindy se posuzuje riziko, v němž se klient nachází, vyhodnocuje se stupeň závislosti (Navrátil, 2007). Posouzení může být vyvoláno žádostí klienta, ale také může být vyžádáno jinými organizacemi či institucemi (typicky se může jednat o soudy). Posouzení se ovšem realizuje také v různých fázích intervence (časování). Většinou uvažujeme o posouzení situace v souvislosti se zahájením spolupráce s klientem, ale posouzení se například realizuje i v případech, když má být provedeno rozhodnutí o ukončení poskytování služby či ukončení kontaktu. Posouzení se ovšem také realizuje v průběhu intervence, aby mohly být akce sociálního pracovníka korigovány dle aktuálního vývoje klientovy situace (Turney, 2012).

Za těchto okolností je ovšem pravděpodobné, že v souvislosti s touto diverzitou podmínek a charakteristik praxe existují i různé podoby či *modely posouzení*. Předpokládám přitom, že

Komplexní posouzení: Spojení studia sociálních deviací se sociální prací

A Comprehensive Assessment: A Link between the Social Deviance Study and Social Work

Roman Baláž

Mgr. Roman Baláž, Ph.D.,¹ je výzkumníkem Institutu pro veřejnou politiku a sociální práci FSS MU a odborným asistentem na Katedře sociální politiky a sociální práce FSS MU. Ve výzkumu se zaměřuje se na problematiku institucionalizace sociální práce, pracovních podmínek sociální práce a organizačních podmínek integrace migrujících v ČR. Při výuce se zabývá odlišnostmi lidí a reakcemi okolí, působením na sociální prostředí a institucionálními podmínkami pro výkon sociální práce.

Abstrakt

CÍLE: Předkládaný text hledá způsoby využití komplexního posouzení jako spojujícího článku, který explicitně propojuje studium (výuku) sociálních deviací se sociální prací. **TEORETICKÁ VÝCHODISKA:** Autor vychází ze sociálně ekologického pojetí sociální práce. Představuje koncept komplexního posouzení, který je založen na kombinaci deduktivních a induktivních otázek o povaze problému. **METODY:** Text je teoretickým článkem, jehož logická argumentace je založena na zásadách Kuhnovy koncepce kumulativní vědy. **VÝSLEDKY:** Komplexní posouzení lze využít pro inovativní práci s teorií, pro rozvoj otevřenosti studujících k novému poznání a pro zvažování adekvátnosti předem připravených řešení. **IMPLIKACE PRO SOCIÁLNÍ PRÁCI:** Text přináší nové podněty pro obohacení praxe i vzdělávání v sociální práci. Nabízí možnost, jak připravit sociální pracovníky tak, aby byli schopni situačně řešit složité a proměnlivé problémy lidí.

Klíčová slova

sociální práce, komplexní posouzení, sociální deviace, situační přístup, procedurální přístup, vzdělávání v sociální práci

Abstract

OBJECTIVES: The article seeks for ways to use a comprehensive assessment as a linking segment that explicitly connects the study of social deviance to social work. **THEORETICAL BASE:** The comprehensive assessment is based on functional interconnections among the social ecological social work perspective, needs and risks assessments, and a combination of inductive and deductive questions about the nature of the given problem. **METHODS:** The text is a theoretical article whose argumentation is based on the principles of Kuhn's conception of cumulative science. **OUTCOMES:** A comprehensive assessment can be used for innovative work with theory, for developing openness among social workers to new knowledge, and for considering the adequacy of prepared solutions. **SOCIAL WORK IMPLICATIONS:** The article brings new impetus for

¹ Kontakt: Mgr. Roman Baláž, Ph.D., Institut pro veřejnou politiku a sociální práci, Joštova 10, 602 00 Brno; balrom@mail.muni.cz

enhancing social work education and practice. It offers the opportunity to prepare social workers so that they can address complex problems in a situational manner.

Keywords

social work, comprehensive assessment, social deviance, situational approach, procedural approach, social work education

ÚVOD

Jako student sociální práce jsem – a asi ne sám – pochyboval nad užitečností či smyslem některých vyučovaných předmětů. Jedním z nejkontroverznějších byl předmět sociální deviace či sociální patologie, u něhož jsme my, studující byli zavaleni obrovským množstvím nesourodých poznatků o vývoji společnost ohrožujících deviací, charakteristikách nebezpečných skupin obyvatel a fungování institucionalizovaných systémů prevence sociálně patologických jevů. Když vzpomenu na svá studijní léta, tak tehdejší podle mě sporná povaha užitečnosti předmětu patrně spočívala 1. v extrémním množství vyučujícím předávaných poznatků a informací, 2. v dominantním zaměření předmětu na jejich memorování, 3. ve skutečnosti, že realita mé denní praxe sociálního pracovníka tyto poznatky a informace nevyžadovala.

Zřejmě jde o úskočnost mě přesahujících okolností, že po řadě let jsem se stal vyučujícím předmětu Sociální deviace pro sociální práci. Tentokrát jako vyučující jsem zvažoval, zda a případně v čem je stávající povaha předmětu nevyhovující pro přípravu budoucích sociálních pracovníků a pracovníků. Uvažoval jsem, jak výuku sociálních deviací nastavit, aby byla pro studující sociální práce přínosná a využitelná v praxi. Znovu a znovu jsem pročítal sylabus předmětu, seznamoval se se záměry Minimálního standardu vzdělávání v sociální práci (ASVSP, 2017) a pročítal povinnou literaturu. Nakonec jsem došel k závěru, že v předmětu Sociální deviace pro sociální práci schází explicitní propojení mezi studiem (výukou) sociálních deviací (viz kap. 2 níže) a sociální prací (viz kap. 1 níže).

Domnívám se, že absence explicitního propojení studia (výuky) sociálních deviací a sociální práce může způsobovat, že budoucí sociální pracovníci a pracovníci nebudou tímto předmětem připravováni na stále potřebnější (IFSW, 2014) situační výkon sociální práce. Od sociální práce izolovaná výuka sociálních deviací může u studujících posilovat tendence k 1. mechanickému rozeznávání deviací, 2. označování mainstreamovou společností ohrožujících lidí a 3. distribuci předem připravených preventivních, pomocných či kontrolních služeb. Tento způsob práce může významně udržovat status quo ve společnosti na území ČR, omezovat práva minorit a bránit sociálnímu rozvoji.

Jak bude rozvedeno níže, společenský závazek sociální práce je postaven na principech sociální spravedlnosti, prosazování lidských práv a respektu k rozmanitosti mezi lidmi. Je proto zapotřebí, aby budoucí sociální pracovníci a pracovníci byli v rámci hlavních předmětů své profesní přípravy vzdělávání a vychovávaní k propojování poznatků o určitých segmentech sociálního života (v našem případě jde o řešení důsledků vztahů mezi normou a odlišností) se sociální prací. Abych podpořil naplnění tohoto ideálu, k propojení navrhuji využít konceptu komplexního posouzení a kladu si otázku: „Zda a jak lze k propojení studia sociálních deviací a sociální práce využít koncept komplexního posouzení?“

Odpověď na otázku přispěje k explicitnímu propojení studia (výuky) sociálních deviací se sociální prací, což může být užitečné pro současné diskuse o aktualizaci Minimálního standardu vzdělávání v sociální práci (dále jen „Standard“). Tímto odhaluji ambici, že předkládaný text se stane terčem kritiky kolegyně a kolegů, kteří se v rámci sociální práce zabývají výukou sociálních deviací. Současně lze předpokládat, že jedno z možných propojení, které bude v následujícím textu představeno, může přispět k uvažování sociálních pracovníků a pracovníků, že 1. lze omezit užívání předem připravených

Posedlost sociální práce managementem rizik a rezignace na potřeby

The Obsession of Social Work with Risk Management and Resignation to Needs

Radka Janebová

Mgr. et Mgr. Radka Janebová, Ph.D.,¹ pracuje jako odborná asistentka na Ústavu sociální práce Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové a zároveň jako sociální pracovnice organizace Salinger ve středisku Triangl, kde se věnuje sociální práci s rodinami a moderování případových konferencí. Zabývá se kontexty rozhodování v sociální práci, kritikou sociální práci a genderovými aspekty sociální práce.

Abstrakt

CÍLE: Text hledá odpověď na otázku, kde se vzala současná posedlost sociální práce riziky a jaké může mít důraz na rizika při posuzování životní situace lidí důsledky pro emancipační poslání sociální práce. **TEORETICKÁ VÝCHODISKA:** Vychází z teorie rizikové společnosti Ulricha Becka a kritiky neoliberalismu Davida Harveyho a Loïca Wacquanta. **METODY:** Je koncipován jako teoretická stať. Pro dosažení cíle byla využita metoda kvalitativní obsahové analýzy zahraničních a českých odborných zdrojů. **VÝSLEDKY:** Důraz na rizika může sloužit jako překážka k emancipaci lidí, a naopak jako nástroj oprese, když vede k přehlížení strukturálních příčin problémů, k obviňování lidí za jejich problémy a k bifurkaci. **IMPLIKACE PRO SOCIÁLNÍ PRÁCI:** Vědomí rizikovitosti práce s riziky může napomoci rozvoji kriticky reflexivních způsobů práce při posuzování životní situace lidí i v rámci plánování další práce s klienty.

Klíčová slova

sociální práce, rizika, posouzení, riziková společnost, neoliberalismus

Abstract

OBJECTIVES: The text seeks answers to questions about the current obsession of social work with risks, and what the emphasis on the risks during the assessment of the life situation of people can lead to in terms of its consequences for the emancipatory mission of social work. **THEORETICAL BASE:** It is based on the theory of risk society of Ulrich Beck and a critique of the neoliberalism of David Harvey and Loïc Wacquant. **METHODS:** It is conceived as the theoretical essay. A qualitative content analysis of Czech as well as international sources was undertaken in order to achieve the goals. **OUTCOMES:** An emphasis on risks can act as an obstacle to the emancipation of people and, on the contrary, as a tool of oppression when it leads to the overlooking of the structural causes of problems, the blaming of people for their problems, and to bifurcation. **SOCIAL WORK IMPLICATIONS:** The awareness of the hazards of work with risks can help to develop critically reflexive ways of working on the assessment of the life situation of people, as well as during the planning of further work with clients.

¹ Kontakt: Mgr. Radka Janebová, Ph.D., Ústav sociální práce, Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, Rokitanského 62, 500 03, Hradec Králové; radka.janebova@uhk.cz

Keywords

social work, risks, assessment, risk society, neoliberalism

ÚVOD

Současná sociální práce se v globálním kontextu jeví natolik fascinována tvorbou a hledáním nejrůznějších nástrojů managementu rizik, až tento stav připomíná posedlost. V kontextu sociálně-právní ochrany dětí (dále SPOD) jsou vyvíjeny a přejímány metodiky k posuzování rizik, případové konference vyhodnocují rizika pro dítě, v kurátorské agendě jsou posuzována rizika dětí pro společnost, u lidí s duševní nemocí či s mentálním postižením jsou vyhodnocována rizika pro místní komunitu, neorganizovaná mládež je označována jako riziková sama o sobě a lidé na dávkách jsou líčeni jako riziko pro veřejné rozpočty států. Tato stať hledá odpověď na otázky, kde se tato posedlost vzala a jaké může mít důraz na rizika při posuzování životní situace lidí důsledky pro emancipační poslání sociální práce. Částečně navazuje na Stanislavu Ševčíkovou a Pavla Navrátila (2010), kteří v článku *Sociální práce jako institucionalizace rizika v pozdně moderní době* zasadili koncept rizika do modernizace společnosti a prezentovali pojetí rizik z pohledu sociálních pracovníků SPOD. Text je koncipován jako teoretická stať, která vznikala záměrným výběrem² odborných zdrojů a jejich analýzou z hlediska výše položených otázek. Pozičně vychází z kritické sociální práce – zejména ze strukturální a radikální sociální práce.

Před zodpovězením obou otázek je nejprve třeba vymezit klíčový pojem „riziko“ a představit základní modely vyhodnocování rizik v sociální práci, aby mohla být preference těchto modelů vztažena k teorii rizikové společnosti Ulricha Becka a kritice neoliberalismu Davida Harveyho a Loïca Wacquanta. Tyto teorie se nabízejí jako jedno z možných vysvětlení zkoumané posedlosti. Poté bude věnována pozornost neblahým důsledkům důrazu na rizika z hlediska emancipačního poslání sociální práce.

VYMEZENÍ RIZIKA

Riziko je nejednoznačný pojem s řadou až protikladných významů v rozličných časoprostorech (viz např. Ševčíková, Navrátil, 2010). Etymologicky je odvozován z řeckého označení pro kořen či kámen (*rhizikon, rhiza*), později z latinského označení pro útes (*resicum, risicum, riscus*). V obou případech byl pojem užíván v námořní navigační terminologii k varování před nebezpečím na moři. Poté byl z latiny převzat do italštiny, španělštiny a francouzštiny, odkud přešel do angličtiny. S rozšiřováním mořeplavby na konci středověku se začal stále více používat pozitivně v souvislosti s odvážným překonáváním rizik při objevování nových území. Od 16. století se tato obdivná konotace přesunula do světa byznysu, když začal být v němčině (*rysigog*) uplatňován s významy podnikat, odvážit se, doufat v ekonomický úspěch (Skjong, 2005).

Zatímco se původní řecký námořní negativní význam posunul k oceňujícímu pozitivnímu označení v podnikání, tak v čínštině je pojem *riziko* vnímán současně v pozitivním i negativním významu. Slovo je konstruováno ze dvou znaků – *nebezpečí* a *příležitost*. *Riziko* je tak v případě identifikace a vyhodnocení nebezpečí, která by mohla zabránit dosažení vytyčených cílů, považováno za příležitost k dalšímu rozvoji. Je chápáno jako do značné míry kontrolovatelné. Právě z tohoto pojetí lze pravděpodobně vysvětlovat čínskou posedlost sledovacími a sociálními kreditními systémy, které připomínají Velkého bratra. Oproti tomu arabština, v níž pojem *rizk* znamená fatalistické „vše, co bůh dává“, s pojmem spojuje limitovanou možnost kontroly *rizik* (Sandoval, 2016).

² Zdroje byly vyhledávány v anglickém jazyce v databázi tří nakladatelství nabízejících publikace z oblasti sociální práce (SAGE Publishing, Taylor & Francis a Oxford University Press) skrze zadání klíčových slov „social work“, „assessment“, „risk“, „risk management“ a „needs“. Některé publikace zahrnovaly v seznamu použité literatury další užitečné odkazy, které byly následně využity.

Diagnostikovanie versus posudzovanie v sociálnej práci¹

Diagnosis vs. Assessment in Social Work

Eva Mydlíková

Doc. PhDr. Eva Mydlíková² vyštudovala psychológiu na Univerzite Komenského v Bratislave, následne sa kvalifikovala na Trnavskej univerzite v odbore sociálna práca. Niekoľko rokov pôsobila na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, od konca roka 2015 na Trnavskej univerzite. Venovala sa najmä témam, ako je rozvoj občianskej spoločnosti a oblasť manažmentu, poradenstvu a najviac sa už dlhodobo odborne profiluje najmä v oblasti práce so sociálne rizikovou rodinou.

Abstrakt

CIELOM príspevku je otvoriť odbornú diskusiu na tému diagnostikovanie a/alebo posudzovanie, poukázať na rezervy a prínosy jednotlivých prístupov tejto analytickej fázy procesu práce s jednotlivcom a rodinou v sociálnej práci. Rámec TEORETICKÝCH VÝCHODÍSK tvorí objektivistický prístup v diagnostikovaní, konštruktivizmus v posudzovaní, ekosiálny a systémový prístup v uchopení objektu posudzovania jeho životnej situácie u jednotlivca a sociálnej rizikovosti u rodiny. POUŽITOU METÓDOU je obsahová a komparatívna analýza relevantnej odbornej literatúry, jej konfrontácia s výsledkami realizovaných výskumov a odbornou praxou. VÝSLEDKOM tejto úvahy je poukázanie na jedinečný význam oboch analytických procesov v sociálnej práci a prezentácia konceptu posudzovania sociálneho rizika rodiny. IMPLIKÁCIE pre využitie v sociálnej práci je najmä v časti sociálnoprávnej ochrany detí, kde koncept posudzovania sociálnej rizikovosti rodiny má potenciál pracovať s odhadom rizika rodiny do budúcnosti tak pracovníkmi, ako aj samotnou rodinou.

Kľúčové slová

diagnostikovanie, posudzovanie, jednotlivec, rodina, riziko, kompenzačné mechanizmy

Abstract

OBJECTIVES: The paper seeks to open a discussion on diagnosis and/or assessment and to point out the reservations and benefits of individual approaches to this analytical phase of the process of working with the individual and the family in social work. THEORETICAL BASE: An objectivist approach to diagnostics, constructivism in judgment, as well as an eco-social and systemic approach are used to grasping the subject of assessing the client's life situation in the individual and social risk within the family. METHODS: Content and comparative analysis of the relevant literature is used, as well as its confrontation with the results of the research carried out and that of professional experience. OUTCOMES: There is unique significance of both analytical processes in social work and the presentation of the family social risk assessment concept.

¹ Afiliácia príspevku k projektu APVV- 16-0205 „Identifikácia mechanizmov včasnej diagnostiky CAN syndrómu“.

² Kontakt: Doc. PhDr. Eva Mydlíková, PhD., Katedra sociálnej práce, Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce, Trnavská univerzita v Trnave, Univerzitné nám. 1, 918 43 Trnava; eva.mydlikova@truni.sk

SOCIAL WORK IMPLICATIONS: These are mainly in the area of the social protection of children, where the concept of social risk assessment of the family has the potential to work with the family risk assessment for the future by both workers and the family itself.

Keywords

diagnosis, assessment, individual, family, risk, compensatory mechanisms

Čo potrebuje vedieť človek – sociálny pracovník o inom človeku – klientovi, s ktorým pracuje? Nakolko musí ísť do jeho životnej histórie, aby sa dozvedel, kedy a kde „to“ začalo a ako „to“ vyzerá teraz? Aké je pre neho dôležité poznať „pravdu“ o životnej histórii klienta? Ktoré údaje o klientovi sú pre neho dôležité a kto mu ich má pomôcť získať? A vôbec: je nevyhnutné niečo vedieť o ďalekej alebo blízkej histórii človeka, ktorý od nás očakáva odbornú pomoc? Sociálni pracovníci hľadali a hľadajú pravdu o klientoch. Pre niektorých z nich je to úplne kardiálna vec, aby mohli začať pracovať. Potrebujú si overovať, zisťovať, pátrať. Ak fakty nesedia, tak niektorí venujú svoj odborný potenciál na dokazovanie, trvajú na odhalení pravdy, usvedčení z klamstva. Nakolko je pravda o klientovi dôležitá pre efektívnu intervenciu sociálneho pracovníka? Nakolko je dôležité zistiť reálne skutočnosti vtedy, ak ide o ochranu dieťaťa v jeho rodine alebo napriek jeho rodine? Mnoho otázok, mnoho odpovedí.

Ayn Randová, vplyvná rusko-americká filozofka a spisovateľka 20. storočia, sa považuje za zakladateľku moderného *objektivismu*, ktorý vyrástol na metafyzických základoch³ až do politickej filozofie s praktickou aplikáciou. Zdrojom všetkého poznania je podľa prívržencov tohto smeru rozum. V spojení s hľadaním pravdy podľa Rand (1964) existujú dve základné etické otázky, a síce: Ako a čo sa hodnotí? Kto by mal byť príjemcom výsledkov hodnotenia?

Objektivismus funguje veľmi dobre v exaktných vedách, kde za istých podmienok vždy vychádzajú isté výsledky. Tento princíp však nefunguje v spoločenských vedách, pretože ich objektom je človek, individuálna a jedinečná bytosť, ktorá dokáže reagovať aj na tie isté podmienky iným spôsobom. Mary Richmond už v roku 1917 napísala svoju „*Social Diagnosis*“, ktorou otvorila významnú etapu aj odhaľovania pravdy o sociálnej situácii klientov, a to ešte v tom čase vôbec nič nevedela o Randovej objektivizme. *Diagnostikovanie*⁴ v sociálnej práci prevzali pomáhajúce profesie z lekárskeho vied. Avšak identifikovať všetky objektívne faktory, vplývajúce na život klienta, je vzhľadom na ich rozsah, variabilitu a individualitu klienta takmer nemožné (Holland, 2004; Pierson, Thomas, 2006). Tieto tvrdenia nabádajú k úvahám, ako a či vôbec po pravde o klientovi pátrať? Hollandovej objektivistický prístup (2004) kladie dôraz na nájdenie príčiny problému. Je postavený na získavaní tvrdých dát, väčšinou za pomoci rôznych meracích techník. Základnou úlohou takéhoto posúdenia, diagnostikovania je zistiť fakty, ktorých analýzou dokáže sociálny pracovník nájsť lepšie riešenie problémovej situácie (Navrátil, 2014). Tieto fakty majú negatívnu aj pozitívnu konotáciu, dôležité je získať celý ich repertoár, popísať ich a navzájom porovnať. Tento postup nás logicky dovedie aj k hodnoteniu rizika.

V sociálnej práci však máme oblasti, pre ktoré je, podľa našej mienky, vhodné použiť proces diagnostikovania. Ide však skôr o parciálne činnosti, nie o komplexný proces. Napríklad pri diagnostikovaní sociálno-patologických javov (CAN syndróm, závislosť, delikvencia a podobne), kde sociálny pracovník na základe istých symptómov identifikuje ne/výskyt syndrómu, na ktorý je ne/naviazaná ďalšia terapia. Je treba brať do úvahy fakt, že nie všetko, čo sa dá odmerať, je objektívne platné. Výsledky týchto „meraní“ sa vždy musia dať do súvisu so spoločenským kontextom a takto sa vytvorí konštrukt odhadu rizika.

³ Realita je objektívna a absolútna, pretože je nezávislá od túžob a citov ľudí.

⁴ Spojenie slov latinského pôvodu „dia“ – skrz a „gnosis“ – poznanie.

Využití capability přístupu při posouzení dětského well-beingu

Using Capability Approach in Child Well-being Assessment

Jitka Navrátilová

Mgr. Jitka Navrátilová, Ph.D.,¹ vystudovala obor Sociologie, sociální politika a sociální práce na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně v roce 1995. Doktorské studium na Katedře sociální politiky a sociální práce Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity dokončila v roce 2010. V současné době pracuje jako odborná asistentka na Katedře sociální politiky a sociální práce tamtéž. Specializuje se na práci s ohroženou rodinou, se zaměřením na podporu well-beingu dětí a rodin. Zabývá se také využitím rozvojových technik, jako je koučink, supervize a leadership v sociální práci.

Abstrakt

CÍL: Tato studie si klade za cíl přinést implikace pro posouzení dětského blaha, jehož vymezení a měření přináší v praxi řadu nejasností, a to i přesto, že zabezpečení dětského blaha má legislativní oporu. V textu odpovídám na otázku: „*Jaké implikace pro posouzení dětského well-beingu přináší sociálním pracovníkům využívání capability přístupu?*“ **TEORIE:** Při posouzení dětského well-beingu vycházím z capability přístupu formulovaného Amartyou Senem (1992, 1993, 1999) a později rozpracovaného Marthou Nussbaumovou (1999, 2000, 2007). Předložený text reflektuje měnící se kontext dětského well-beigu (Ben-Arieh, 2009) v konfrontaci s měnícím se dětstvím (Corsaro, 2005; Ariès, 1962; Qvortrup, 1999), které výrazně vstupují do debat o posouzení dětského well-beingu a jeho měření. **METODY:** Tato studie je prezentována jako teoretická studie. **VÝSLEDKY:** Capability přístup se svým silným důrazem na participaci dítěte při posouzení well-beingu a se svou citlivostí k osobním, kulturním, sociálním a politickým vlivům se ukázal jako přístup, jehož aplikací můžeme získat reálnější obraz nejenom toho, jak děti prospívají v přítomnosti, ale pomáhá odhalit i jejich budoucí well-being. **IMPLIKACE PRO SOCIÁLNÍ PRÁCI:** Na základě nových poznatků o dětech a dětství v kontextu postmoderních podmínek je patrné, že především Nussbaumové dimenzionální přístup ke capabilitym může sociálním pracovníkům sloužit jako vhodný nástroj pro posouzení kvality života a prospívání dětí.

Klíčová slova

capability approach, well-being dětí, posouzení

Abstract

OBJECTIVES: This study aims to analyse the implications of the assessment of child well-being, whose definition and measurement bring a number of uncertainties in practice. In the text, I answer the question: “What implications of assessing child well-being do social workers bring with the use of the capability approach?” **THEORETICAL BASE:** When assessing child well-being, I draw on the capability approach formulated by Amartya Sen (1992, 1993, 1999) and later elaborated

¹ Kontakt: Mgr. Jitka Navrátilová, Ph.D., Katedra sociální politiky a sociální práce, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Joštova 10, 602 00 Brno; jitkanav@fss.muni.cz

by Martha Nussbaum (1999, 2000, 2007). The presented text reflects the changing context of child well-being (Ben-Arieh, 2009) in confrontation with changing childhood (Corsaro, 2005; Ariès, 1962; Qvortrup, 1999), which involves the debate on the assessment of child well-being and its measurement. **METHODS:** This is presented as a theoretical study. **OUTCOMES:** The capability approach, which emphasizes child participation and works with personal, cultural, social and political influences, has proven to be an approach whose application provides a more realistic image of not only current but also future child well-being. **SOCIAL WORK IMPLICATIONS:** Based on new findings on childhood in the context of post-modern conditions, it is clear that Nussbaum's dimensional approach to capabilities, in particular, can serve social workers as an appropriate tool for assessing child well-being.

Keywords

capability approach, child well-being, assessment

ÚVOD

Zajištění dětského blaha – well-beingu je ústředním motivem vládních opatření vztahujících se k ochraně dětí a zajištění jejich práv. Mezinárodní Úmluva o dětských právech uzavřená 20. listopadu 1989 v New Yorku, ke které přistoupila Česká republika 6. února 1991, zaručuje všem dětem do 18 let dodržování jejich práv a uplatňování jejich nejlepšího zájmu. Stát se tak stává hlavním garantem, který v duchu čl. 3 Úmluvy „dohlíží na to, aby se dětem dostalo takové ochrany a péče, která je nezbytná pro zabezpečení jejich blaha“. Úmluva jim dala zcela nové postavení, díky němuž se dítě stává samostatným subjektem práva, které mu zaručuje respekt k svébytnosti jeho osoby a zaručuje mu právní nárok na zajištění blaha – well-beingu (Zermatten, 2016). Přestože je legislativní pojem dětského blaha běžnou součástí praxe sociálních pracovníků vykonávajících ochranu dětí, jeho význam není zcela zřetelný a působí řadu praktických obtíží, a to zvláště v oblasti posouzení.

Ben-Arieh at al. (2014) poukazují na to, že vývoj dětského well-beingu je poznamenán rozdílností sociálních, kulturních a ekonomických představ o tom, co je dětské blaho. Jedním z důsledků rozdílnosti v představách je zaměření se na určité fragmenty dětského well-beingu a opomíjení celistvého pohledu na blaho dětí. Zaměření se pouze na určité aspekty dětského well-beingu je podle Sandin (2014) způsobeno také tím, že diskuse o dětském blahu jsou vedeny především jako reakce na vynořující se problémy a hledání odpovědí např. na to, jaký má být obsah vzdělávání, jaká rodičovská péče je žádoucí atp. Definování obsahu blaha dítěte v úzkém spojení s těmito problémy bez snahy o celkové pochopení well-beingu dětí posiluje riziko, že při posouzení dětského blaha budeme zohledňovat pouze jeho určité aspekty. Vznikají tak různé „dílkč“ koncepty, které však nejsou dostačujícím nástrojem, který by umožnil sociálním pracovníkům posoudit celkovou situaci dítěte. Preference konceptu akcentujícího např. ekonomické parametry well-beingu může např. v rámci posouzení blaha dítěte v rozvodové situaci vést k doporučení dítěte do péče toho rodiče, který má lepší ekonomické předpoklady. V centru pozornosti již nebude např. otázka, jak toto ekonomické zabezpečení ovlivní např. další vztahy dítěte a umožní rozvoj jeho potenciálu.

Nejasnosti kolem vymezení pojmu dětského blaha jsou umocněny také tím, že na definování jeho obsahu se podílejí také politické reprezentace jak na národní, tak i mezinárodní úrovni. Množství subjektů a jejich rozdílné pohledy na to, co by mělo být obsahem dětského well-beingu, tak vede nejenom k rozdílným interpretacím dětského well-beingu, ale především k odlišné praxi. Proto zainteresovaní autoři usilují o širokou debatu jak v národním, tak i mezinárodním kontextu za účelem pochopení toho, co nejlépe přispěje k well-beingu dětí (Ben-Arieh, 2010; McAuley, Rose, 2010).

V následujícím textu se věnuji zásadním změnám ovlivňujícím formování pohledu na dětský well-being a zvažuji, nakolik mohou sociální pracovníci v měnícím se kontextu postmoderních

Optiky posuzování v agendě sociálně-právní ochrany dětí¹

Assessment Perspectives in the Social and Legal Protection of Children

Kateřina Glumbíková, Soňa Vávrová, Dana Nedělníková

Mgr. et Mgr. Kateřina Glumbíková, Ph.D.,² je odbornou asistentkou na Fakultě sociálních studií Ostravské univerzity. Ve svém výzkumu se zabývá zejména reflexivitou v praxi sociální práce s ohroženými dětmi a bezdomovstvím žen, matek a dětí.

Doc. Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.,³ vystudovala doktorský studijní obor sociální práce na Ostravské univerzitě, kde se i v oboru sociální práce habilitovala. V současné době působí jako proděkanka pro vědu a výzkum na Fakultě sociálních studií Ostravské univerzity. Výzkumně se zabývá úlohou sociální práce a postavením sociálních pracovníků v sociálních službách, kvalitou sociálních služeb a procesem jejich transformace spojeným s deinstitucionalizací.

Mgr. Dana Nedělníková, Ph.D.,⁴ vystudovala sociální práci, působí jako ředitelka národní střešní organizace Síť aktérů pro domov, z. s., a dále se věnuje metodické práci v oblasti sociálních služeb pro rodiny s dětmi a sociálně-právní ochrany dětí v praxi osob pověřených k výkonu SPOD.

Abstrakt

CÍLE: Popsat dvě v rámci výzkumu odkryté optiky v agendě sociálně-právní ochrany dětí: (1) idiografickou a (2) nomotetickou, a následně objasnit jejich implikaci v praxi. **TEORETICKÁ VÝCHODISKA:** Posuzování a rozhodování sociálních pracovníků probíhá v několika rovinách: personální; interpersonální; kontextuální a kritické. Idiografická optika zdůrazňuje jedinečnost a individuální přístup. Oproti tomu nomotetická optika nazírá na ohrožené dítě skrze určité unifikované posuzování, které vychází z objektivizace případu. Upřednostňování prvků té které optiky ovlivňuje intervence i proces posuzování. Nomotetický přístup přitom může omezovat autonomii a subjektivní rozhodování klientů. **METODY:** V rámci kvalitativní výzkumné strategie byla primárně analyzována a interpretována data získaná z 9 facilitovaných workshopů se sociálními pracovníky sociálně-právní ochrany. **VÝSLEDKY:** Idiografická optika umožňuje sociálním pracovníkům vyrovnávat se s narůstající komplexností řešených situací. Nomotetická

¹ Příspěvek vznikl v rámci první fáze řešení projektu GACR 18-10233S *Sociální přizpůsobení dětí bez domova se zkušeností domácího násilí na území města Ostravy*.

² Kontakt: Mgr. Kateřina Glumbíková, Ph.D., Katedra sociální práce, Fakulta sociálních studií Ostravské univerzity, Českosobratrská 16, 702 00 Ostrava; katerina.glumbikova@osu.cz

³ Kontakt: Doc. Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D., Katedra sociální práce, Fakulta sociálních studií Ostravské univerzity, Českosobratrská 16, 702 00 Ostrava; sona.vavrova@osu.cz

⁴ Kontakt: Mgr. Dana Nedělníková, Ph.D., Síť aktérů pro domov, z. s., Kollárova 16, 709 00, Ostrava; dana.nedelnikova@sad-cr.cz

pak vymezuje pole jejich působnosti dané legislativním rámcem. **IMPLIKACE PRO PRAXI:** Za důležité považujeme vyvážené uplatňování obou optik s akcentem na participativní způsoby rozhodování zasazené do legislativního rámce.

Klíčová slova

sociálně-právní ochrana dětí, posuzování, nomotetické pojetí, idiografické pojetí

Abstract

OBJECTIVES: To describe two revealed views in the social and legal protection of children: (1) idiographic and (2) nomothetical, and, subsequently, clarify their implications in practice. **THEORETICAL BASE:** The assessment and decision-making of social workers take place on several levels: personal, interpersonal, contextual and critical. The idiographic view emphasizes uniqueness and an individual approach. Conversely, the nomothetical view treats an at-risk child through a certain level of unified judgment based on the objectification of the case. Preferring the elements of the given view influences both the intervention and the assessment process. The nomothetical approach could limit the autonomy and subjective decision-making of the client. **METHODS:** Within the qualitative research strategy, the data obtained from 9 facilitated workshops with social workers of social and legal protection were analyzed and interpreted. **OUTCOMES:** The idiographic view enables social workers to cope with the increasing complexity of the situations being resolved. The nomothetical view defines the scope of their competence given by the legislative framework. **SOCIAL WORK IMPLICATIONS:** We consider it important to apply the two views in harmony, with an emphasis on the participatory decision-making methods embedded in the legislative framework.

Keywords

social and legal protection of children, assessment, nomothetical concept, idiographic concept

ÚVOD

V důsledku postupující heterogenity rodin i celé společnosti narůstá komplexita problémových situací, se kterými se sociální pracovníci v agendě sociálně-právní ochrany dětí setkávají, což vyžaduje nové vědomosti a kompetence na straně profesionálů (Gardner, 2006; Thompson, Pascal, 2012; Fook, 2016), kteří se současně ve své práci musí vyrovnávat s proměňujícími se konstrukty zájmu (Holland, 2011).

Od sociálních pracovníků v oblasti sociálně-právní ochrany dětí se očekává, že budou umět pracovat v a) nejistém, b) komplexním a c) manažersky laděném pracovním prostředí. V něm je věnována pozornost zejména byrokratizaci, efektivitě a praxi zaměřené na výsledky na úkor profesionálních hodnot sociální práce, flexibility a kreativity v reakcích na problémy klientů (Gardner, 2006). Uvedené vyúsťuje v nahrazování věcné odpovědnosti za individuální řešení jedinečné životní situace klientů (idiografická optika) instrumentální odpovědností vůči organizaci, která uplatňuje řešení podle předem daného schématu (nomotetická optika; podobně viz Bauman, 1987), omezuje autonomii a možnost rozhodování sociálních pracovníků a nepostihuje komplexitu řešených životních situací klientů (D'Cruz et al., 2007). Daná realita vede mnohdy k silným pocitům selhání, bezmoci a frustrace sociálních pracovníků (Sanaya, Gardner, 2012).

V tomto kontextu je cílem stati identifikovat základní principy fungování nomotetické a idiografické optiky posuzování v jednotlivých rovinách praxe sociální práce v agendě sociálně-právní ochrany dětí a následně navrhnout doporučení pro praxi sociální práce.

Životná situácia rodiny s onkologicky chorým členom

Life Situation of a Family with an Oncologically-afflicted Member

Lucia Tóthová, Tatiana Žiaková, Eva Žiaková

Mgr. Lucia Tóthová, PhD.,¹ v roku 2017 úspešne ukončila interné doktorandské štúdium v odbore Integratívna sociálna práca na Katedre sociálnej práce Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, kde aj súčasne pracuje ako odborná asistentka. Vo svojej vedeckovýskumnej práci sa zameriava na skúmanie rizikového správania u onkologických pacientov a pacientok ako klientov a klientok sociálnej práce.

Mgr. Tatiana Žiaková, PhD.,² vyštudovala odbor Sociálna práca na Fakulte sociálnej práce a zdravia, na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre. V roku 2014 úspešne ukončila interné doktorandské štúdium v odbore Integratívna sociálna práca na Katedre sociálnej práce Filozofickej fakulty Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. V súčasnej dobe pracuje ako odborná asistentka na Katedre sociálnej práce na FF UPJŠ v Košiciach. Výskumne sa v súčasnosti venuje vedeckovýskumnej činnosti zameranej na sociálne a osobnostné charakteristiky onkologických pacientov a pacientok ako jeden z najvýznamnejších faktorov socioterapie s touto skupinou klientov a klientok.

Prof. PhDr. Eva Žiaková, CSc.,³ vyštudovala odbor Psychológia na FF UPJŠ v Košiciach, no v ďalšom svojom odbornom smerovaní pokračovala v odbore 3.1.14 sociálna práca. V súčasnosti pôsobí ako vedúca Katedry sociálnej práce FF UPJŠ v Košiciach. Výskumne a v praxi sa v súčasnosti venuje vedeckovýskumnej činnosti v rámci grantovej agentúry Vega zameranej na sociálne a osobnostné charakteristiky onkologických pacientov a pacientok ako jeden z najvýznamnejších faktorov socioterapie s touto skupinou klientov a klientok.

Abstrakt

CIEL: Príspevok v teoretickej rovine rozpracováva koncept životnej situácie rodiny s onkologicky chorým členom, usiluje sa o identifikáciu jej potrieb, pričom sa zameriava na socioterapiu ako kľúčový aspekt komplexnej starostlivosti o rodinu s onkologickými klientmi⁴. TEORETICKÉ VÝCHODISKÁ: Psychosociálna starostlivosť je v súčasnosti považovaná za dôležitú zložku

¹ Kontakt: Mgr. Lucia Tóthová, PhD., Katedra sociálnej práce, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Moyzesova 9, 040 01 Košice; lucia.tothova1@upjs.sk

² Kontakt: Mgr. Tatiana Žiaková, PhD., Katedra sociálnej práce, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Moyzesova 9, 040 01 Košice; tatiana.ziakova@upjs.sk

³ Kontakt: Prof. PhDr. Eva Žiaková, CSc., Katedra sociálnej práce, Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, Moyzesova 9, 040 01 Košice; eva.ziakova@upjs.sk

⁴ Autorky si uvedomujú význam eliminácie rodových stereotypov a rešpektujú dôležitosť používania rodovo citlivého jazyka. Hovoriac vo všeobecnosti, pre prehľadnosť textu však využívajú mužský rod, pojem pacient, klient, sociálny pracovník, mysliac však oba rody. V spojení s rakovinou prsníka je používaný pojem pacientka, nakoľko sa orientujú výlučne na ženy.

multidisciplinárneho prístupu v procese zvládania choroby, ktorá minimalizuje vplyv rakoviny na jedinca a sociálne okolie. **METÓDY:** Koncept posúdenia životnej situácie rodiny je analyzovaný v kontexte onkologickej choroby a v procese socioterapie. **VÝSLEDKY:** Chorobou sú zasiahnuté všetky roly pacienta, roly jednotlivých členov rodiny či funkcie rodiny. Nevyhnutné je preto posudzovať všetky systémy, ktorých je pacient ako klient sociálnej práce súčasťou. **IMPLIKÁCIE PRE SOCIÁLNU PRÁCU:** Jednou z možností, ako sa odborne zamerať na celú rodinu pri navrhovaní zásahov na pomoc pri zvládaní rakoviny, zo strany sociálnej práce je posúdenie životnej situácie rodiny s onkologicky chorým členom, čo je následne vnímané ako rozhodujúci krok pri vypracovaní plánu konkrétnej pomoci.

Kľúčové slová

onkologická choroba, rodinné prostredie, socioterapia

Abstract

OBJECTIVES: The paper presents the concept theoretically describing the situation of a family with an oncologically-afflicted member. The paper seeks to identify the family's needs, focusing on sociotherapy as a key aspect of comprehensive care for a family with oncologically-afflicted members. **THEORETICAL BASE:** Psychosocial care is currently considered an important component of a multidisciplinary approach for minimizing the impact of the disease (i.e. cancer) on the individual and social environment. **METHODS:** The concept of providing a theoretical background for the assessment of the life situation of the family is analysed in the context of oncological disease and in the process of sociotherapy. **OUTCOMES:** All the roles of the patient and of the individual family members, as well as the family functions are affected by the disease. Therefore, it is necessary to consider all the systems that the patient as a client of social work is part of. **SOCIAL WORK IMPLICATIONS:** Thorough evaluation and analysis of the specific situation in which a family with an oncologically-afflicted member finds itself are presented as a good option for social workers before they offer elaborate plans of social care. Social workers should target the whole family environment and family situation when designing interventions to help with coping with cancer patients.

Keywords

cancer, family environment, sociotherapy

ÚVOD

Podľa najnovších štatistík (Siegel, Miller, Jemal, 2018) onkologická choroba predstavuje hlavný problém verejného zdravia na celom svete. Zasahuje nielen medicínsku či biologickú oblasť, ale aj ekonomickú, psychickú a spoločensko-sociálnu. Onkologická choroba je súčasťou existencie človeka od nepamäti a ako žiadnej inej choroby je jej venovaná osobitne výrazná pozornosť. K jej špecifickému diapazónu prispieva vysoká incidencia a mortalita, charakter celosvetového problému, neexistencia jasne definovaných príčin jej vzniku, dôsledky, ktoré spôsobuje, či jej vplyv na pacienta a celé jeho sociálne okolie. Predstavuje akýsi jedinečný spôsob života, ktorý je sprevádzaný neistotou, kedy môže alternovať remisia s relapsom. Ako uvádza mnoho autorov, medzi ktorých patrí napr. Tschuschke (2004), Mandincová (2011), McCorkle et al. (2011), v súčasnosti je rakovina považovaná za chronickú chorobu a pribúda pacientov, ktorí ju proklamujú za vyliečiteľnú, i keď prebieha dlhodobo, niekedy celý život (Kovalčíková, 2011).

Podľa Medzinárodnej agentúry pre výskum rakoviny (International Agency for Research on Cancer, 2012) do roku 2020 celosvetový počet nových prípadov rakoviny presiahne číslo 17 miliónov, čo naznačuje zvyšujúci sa výskyt tejto závažnej choroby. Pritom jedným z najčastejších typov malígnych nádorov a hlavnou príčinou úmrtí žien na celom svete je rakovina prsníka

Role sociálních pracovníků z hlediska přístupů rodičů k léčbě enurézy dětí

The Role of Social Workers in Regards to Parents' Attitudes to the Treatment of Child Enuresis

Michaela Vaško

Mgr. Michaela Vaško¹ vystudovala sociální pedagogiku na Fakultě humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a v současné době studuje doktorský studijní program Sociální politika a sociální práce na Fakultě sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. Působí jako vedoucí odboru sociálních věcí a problematikou sociální práce s rodinami se zabývá necelých deset let. Praxi s rodinami má jak v oblasti sociálně-právní ochrany dětí, tak i v sociální službě SAS. Autorka také působí sedmým rokem na Univerzitě Tomáše Bati ve Zlíně, kde participuje na výuce sociální práce a supervize u studentů oboru Zdravotně sociální pracovník.

Abstrakt

CÍL: Předkládaný text přináší odpovědi na otázku: „Jakou roli sehraávají sociální pracovníci v proměnlivých přístupech rodičů k léčbě enurézy dětí?“ **TEORETICKÁ VÝCHODISKA:** Enuréza (pomočování) je neovladatelný jev obsahu močového měchýře u dítěte ve věku, kdy se již předpokládá, že je tato kontrola samozřejmá. Většinou se jedná o rodiny dysfunkční, které mají s řešením enurézy dítěte problém. U rodičů není vždy samozřejmé, že s dítětem lékaře navštíví, jeho doporučení rozumí a je dodržují. **METODY:** Pro zodpovězení otázky byla užitá kvalitativní výzkumná strategie, metoda několikanásobné případové studie. Metodami sběru dat byly analýzy dokumentů (spisové dokumentace dětí, lékařské zprávy, zprávy od dalších spolupracujících institucí a záznamy ze sociálních šetření) a pozorování. **Záměrně** byly vybrány tři případy klientských rodin s typologicky odlišnými přístupy k léčbě, které jsou evidovány na orgánu sociálně-právní ochrany dětí. **VÝSLEDKY:** Zjistili jsme, že přístupy rodičů k léčbě enurézy jsou aktivní nebo ambivalentní až pasivní a závisí na osobnostech a schopnostech rodičů. Role, které zastávají sociální pracovníci při práci s těmito rodinami, jsou motivační, poradenské, aktivizující, podpůrné a kontrolní. **IMPLIKACE PRO SOCIÁLNÍ PRÁCI:** Závěry práce lze využít v praxi sociální práce v souvislosti s otázkou profesionálního přístupu sociálních pracovníků při práci s klienty, dobrou znalostí metod sociální práce a také vzděláváním sociálních pracovníků.

Klíčová slova

enuréza, rodina, sociální pracovník, role, sociálně-právní ochrana, sociálně-aktivizační služba pro rodiny s dětmi, behaviorální terapie, strategická terapie, strukturální terapie, silné stránky, terénní práce

Abstract

OBJECTIVES: This text contains some answers to the question: “What role do social workers play in changing parents’ approaches to the treatment of child enuresis?” **THEORETICAL**

¹ Kontakt: Mgr. Michaela Vaško, Katedra sociální politiky a sociální práce, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita, Joštova 10, 602 00 Brno; vasko.michaela.soc@gmail.com

BASE: Enuresis is a phenomenon of a child's inability to control the bladder at an age when control is presumed to be evident. The parents of dysfunctional families, who bring the children to the doctor, do not always understand and follow the doctor's recommendation. **METHODS:** A qualitative research strategy, particularly a multiple-case study method, was used to answer the question. The methods of data collection were the analysis of documents (the documentation of minors, medical reports, reports from other co-operating institutions, and records of social surveys) and observations. There was the deliberate selection of three cases of client families with typologically different approaches to treatment, which were registered at an institution of social and legal protection of children. **OUTCOMES:** We have found that parents' approaches to treatment are active or ambivalent to passive, and depend on the personality and abilities of the parents. The roles of social workers are motivational, counseling, activating, supportive and controlling. **SOCIAL WORK IMPLICATIONS:** The conclusions can be used in the education of social workers, their practice and professional approach to clients.

Keywords

enuresis, family, social worker, roles, social and legal protection, social activation service for families with children, behavioral therapy, strategic therapy, structural therapy, system approach, strengths, fieldwork

ÚVOD

Enuréza je porucha, která se ve společnosti vyskytuje a její řešení je, a to i navzdory pokroku v medicíně a existence mnoha různých možností intervencí širšího pomáhajícího týmu, stále aktuální a potřebné. Problematika dětského pomočování trápí mnoho dětí a tím pádem samozřejmě i jejich rodiče. Protože se jedná o téma velmi intimní, není pro rodiče těchto dětí snadné o poruše hovořit nahlas. Text upozorňuje na to, že je velmi významné, jaký přístup rodiče k léčbě enurézy jejich dítěte zaujmou, protože jen včasným upozorněním na tento problém se může podařit problém komplexně řešit a postupně odstranit. Vzhledem k tomu, že jsou rodiny, které z pohledu svého fungování mají řadu problémů a které označujeme např. jako „*problémové*“, „*dysfunkční*“ či „*mnohaproblémové*“, není samozřejmé, že si enurézu svého dítěte vůbec uvědomují a aktivně řeší její odstranění. Tyto rodiny jsou většinou již po určitou dobu z dob minulých evidované orgánem sociálně-právní ochrany dětí, a proto klíčoví sociální pracovníci, kteří s těmito rodinami pracují, mají možnost svými profesionálními intervencemi do léčby enurézy zasahovat. V empirické části textu se budeme snažit odpovědět na otázku: „Jakou roli sehrávají sociální pracovníci v proměnlivých přístupech rodičů k léčbě enurézy dětí?“ V teoretické části se budeme zabývat teoretickými východisky spojenými s problematikou enurézy z různých pohledů.

1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA

Následujících pět podkapitol se bude věnovat teoretickému vymezení několika pojmů, které souvisí s výzkumnou otázkou. Budou vymezeny teoretické pohledy na léčbu enurézy, a to „*medicínský*“, „*psychologický* a „*psychosociální*“, „*behaviorální*“, a dále pojmy „*funkčnost rodinného systému*“ a „*sociální práce s rodinou enuretického dítěte*“.

1.1 Medicínský pohled na enurézu a její léčbu

Většina autorů se v **medicínském modelu** zaměřuje na specifickou oblast sociální práce, která ovlivňuje volbu metod nebo strategií v oblasti vědeckého poznávání. Medicínský model je podle Navrátila (in Levická, 2002:182) v kontextu sociální práce chápán jako „*terapeutická intervence*, která si klade za cíl pomoci jednotlivcům, skupinám i komunitám zabezpečit psychosociální pohodu.

Formální podpora rodičů s mentálním postižením pohledem sociálních pracovníků¹

Formal Support of Parents with Intellectual/Mental Disabilities as Perceived by Social Workers

Zdeňka Adamčíková, Jana Bernoldová, Iva Strnadová

Mgr. Zdeňka Adamčíková² vystudovala magisterský obor speciální pedagogika na Pedagogické fakultě Univerzity Karlovy. V současnosti působí na této fakultě jako doktorand a v rámci publikační a přednáškové činnosti se věnuje zejména tématu rodičovství osob s mentálním postižením. Zároveň před nástupem na mateřskou dovolenou pracovala v Nadaci J&T, kde měla na starosti agendu Náhradní rodinné péče.

Mgr. Jana Bernoldová, Ph.D.,³ vystudovala magisterský obor speciální pedagogika na Pedagogické fakultě Karlovy univerzity. Od roku 2014 působí jako externí doktorandka na Katedře speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Karlovy univerzity. Ve své publikační a přednáškové činnosti se věnuje tématu rodičovství osob s mentálním postižením. Je držitelkou ocenění University of Vienna, Faculty of Psychology “Univie IASSIDD-2016 Award”, které je udělováno začínajícím vědeckým pracovníkům za přínos ve výzkumu v oblasti mentálního postižení. V současné době je na rodičovské dovolené.

Prof. Iva Strnadová, Ph.D.,⁴ působí na University of New South Wales, School of Education, Austrálie. Iva Strnadová je autorkou dvou odborných knih, spoluautorkou devíti odborných knih, 43 kapitol v odborných knihách a autorkou 38 publikovaných článků v mezinárodních impaktovaných časopisech a 12 článků publikovaných v ČR. V přednáškové a výzkumné činnosti se věnuje problematice mentálního postižení a poruch autistického spektra.

Řadu let pracovala s dospělými lidmi s mentálním postižením a ve své přednáškové i publikační činnosti čerpá i z této zkušenosti.

Abstrakt

CÍLE: Cílem předkládaného výzkumu bylo zanalyzovat stávající systém formální podpory pro rodiče s mentálním postižením a připravenost sociálních pracovníků na práci s touto skupinou

¹ Poděkování: Výzkum byl podpořen Grantovou agenturou Univerzity Karlovy (projekt č. 310416) a byl realizován na Katedře speciální pedagogiky Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy.

² Kontakt: Mgr. Zdeňka Adamčíková, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha; zdenkaadamcikova@gmail.com

³ Kontakt: Mgr. Jana Bernoldová, Ph.D., Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, M. D. Rettigové 4, 116 39 Praha; bernoldovajana@seznam.cz

⁴ Kontakt: Prof. Iva Strnadová, Ph.D., School of Education, University of New South Wales, Sydney, Austrálie; i.strnadova@unsw.edu.au

rodičů. **TEORETICKÁ VÝCHODISKA:** Vzhledem k pokračující deinstitucionalizaci a stále přibývajícím možnostem osob s mentálním postižením volit si způsob života ve většinové společnosti a vytvářet partnerské svazky je vhodný čas zabývat se tím, zda nabízená formální podpora adekvátně reaguje na potřeby těchto rodin. **METODA:** Pro sběr dat bylo využito ohniskových skupin, kterých se zúčastnilo celkem 39 sociálních pracovníků z neziskových organizací poskytujících sociální služby a sociálních pracovníků působících v systému sociálně-právní ochrany dětí. Pro zpracování dat byla využita obsahová analýza. **VÝSLEDKY:** Výzkumné šetření přineslo tato zjištění: Sociální pracovníci při své práci s rodiči s mentálním postižením často postupují intuitivně bez širších znalostí vhodných technik práce a metodické podpory. Zároveň bylo zjištěno, že nastavení systému sociálních služeb neodpovídá potřebám rodičů, chybí jak vhodné pobytové, tak zejména terénní služby. **IMPLIKACE PRO SOCIÁLNÍ PRÁCI:** Závěry studie implikují, že je potřeba rozšířit teoretickou přípravu sociálních pracovníků o téma rodičovství osob s mentálním postižením, seznámit je s vhodnými nástroji pro poskytování podpory rodičům a zajistit jejich metodické vedení.

Klíčová slova

mentální postižení, rodičovství, sociální pracovník, sociální služby, sociálně-právní ochrana

Abstract

OBJECTIVES: The aim of this study was to analyse the system of formal support for parents with intellectual/mental disabilities, and the readiness of social workers to work with this population of parents. **THEORETICAL BASE:** The continuing deinstitutionalization and ever-increasing opportunities for people with intellectual/mental disabilities to choose their way of life in mainstream society and live with partners urge us to explore whether the available support for them as parents is adequate. **METHODS:** There were 39 social workers who took part in the focus groups: social workers working at non-government organisations and child welfare workers. The focus groups were analysed using the content analysis approach. **OUTCOMES:** The findings reveal that professionals often conduct their work intuitively, without a wider knowledge of appropriate work techniques or methodological support. Furthermore, the set-up of the social services system does not correspond with the needs of these parents. The most glaring shortcoming is the absence of suitable residential and home-based services. **SOCIAL WORK IMPLICATION:** The findings indicate that there is a need to improve the preparation of social workers by including the topic of parenting of people with intellectual/mental disabilities. Social workers need to learn about suitable ways of providing support to this population of parents.

Keywords

intellectual/mental disabilities, parenthood, social workers, social services, child welfare

ÚVOD

Rodičovství osob s mentálním postižením (dále MP) již zdaleka není pouze filosofickým tématem a předmětem teoretického bádání. Vzhledem k pokračujícímu procesu deinstitucionalizace přibývá osobám s MP příležitostí k založení rodiny, a jak dokládají mezinárodní statistiky, počet rodičů s MP ve společnosti není zanedbatelný. Budeme-li vycházet z odhadu opírajícího se o statistická zjištění z Anglie, kde žije odhadem 53 000 rodičů s MP (Lewis et al., 2015), v České republice žije přibližně 2 800 těchto rodičů. Počet dětí vyrůstajících v těchto rodinách se pohybuje mezi 0,2–0,9% z celkové dětské populace (Tøssebro et al., 2016).

Je patrné, že téma rodičovství osob s MP stále více rezonuje i v České republice. Dokládá to například vznik různých materiálů, určených jak pro rodiče s MP, tak pro odborníky, kteří jim